

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 5. 1937.

Kahveye dair bir türk hekiminin şahsî mütalâaları

M. Şerefeddin Yaltkaya
İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Ord. Profesörlerinden

Pek eski tarihlerde süzmüş olduğum arabca edebî kitaplar arasında (شهاب خفاجي) nin (ريحانة الالبا) sını da okumuş ve ilk def'a; (Kanunî Süleyman) ın hekim başısı olan (Mehmet Bedreddini Kosonî [1]) nin adını orada görmüş idim.

Edebî bir uslubda yazılmış olan bu eserde bu zatın adının (Bedreddin) olmasından istifade edilerek bir çok kelime oyunları yapılmış ve hemen hemen söz bununla sonuna erdirilmiş olmakla tıp tarihi noktasından bu eserden bir şey öğrenmek kabil değildir. Yalnız bu zatın (Kanunî Süleyman) zamanında İstanbula geldiğini ve Osmanlı sarayına alınıp burada bu hükümdarın ayaklarındaki (Nikris) i tedavi ettiğini görüyoruz [2].

[1] Elde bulunan türkçe ve hatta bazı arapca kitaplarda bu (Kosonî)=(Kaysunî) şeklinde görülmektedir. Fakat biz bu kelimeyi gerek bahsettiğimiz (ريحانة الالبا) da ve gerek Ragıb paşa kütüphanesindeki 1482 sayılı mecmuadaki yazma (القول الانيس والدرالتغيس على منظومة الشيخ الرئيس) de (varak 53) burada yazdığımız gibi (Kosonî) şeklinde görmekteyiz. Bu zatın İstanbula mısırdan gelmiş olmasına bakılırsa kıpçak türklerinden olup 742 de (İskenderiye) de öldürülen (Seyfeddin Koson) ın (Mısır) da yaptırmış olduğu Camı' ve Hanikah ve saire gibi müesseselerden birine nisbetle (kosonî) denilmiş olması kuvvetle tahmin olunabilir.

[2] Bu Osmanlı hekim başısının şahsına ve zamanına ait malûmat arayanlar bu kitapta şunu görürler :

Meşhur müverrih (ادريس يتليي) nin oğlu (فضل الله) ; (ابن النيس) in tıbdan (موجز) inin en güzel şerhi olan (نيسى) şerhini (Mehmet Bedreddini Kosonî) ye hediye etmiş ve bu hususta kendisine bir mektup ve bir şiir göndermiş idi.

(Kosonî) buna şu şi'iri ile mukabele etmiş idi :

Kâğıda yazılmış olan satırlar yazımıdır ?

Yoksa insanlara müessir olan bir sihirmidir ?...

Kelimeleri güzel bir mektup mudur ?..

Yoksa kadehleri parlatan şarap mıdır ?..

Pireler Kondu da halk tababeti

Dr. Hüsnü Aydın

Pireler Kondu Konyanın 139 kilometre cenubunda Armenak, Karaman ve Bozkır ilçeleri arasında Toros dağları üstünde 1850 metre yükseklikte 950 evli ve 3500 nüfuslu bir nahiye merkezidir. Burası muhakkak tarihi bir yerdir. Zira burada Moğollar ve Oğuzeli gibi büyük türk kabilelerinin isimlerini taşıyan mevki adları vardır. Nahiyeye merkezinde eski türk kabilelerinin adlarını lakab olarak taşıyanlar az değildir. 10 kilometre kadar şark ve cenubda ise Afşar adında bir köy vardır ki tarihte bu nahiye gördüğümüz kabilelerle münasebeti muhtemeldir. Halkın lisani çok sade türkçedir. Burada zengin bir halk tıbbî folkloru vardır. Bir kaç misal sayalım :

— Erkek çocuklar 40 mcı güne kadar yıkanmaz, kız çocukları yıkanır.

— Yeni doğan çocuğun sürresine iltiyamı tam oluncuya kadar zift ile yağdan bir mahlût dükülür. Bütün yeni doğan çocuklar en çok 24 saat zarfında tuzlanır. Bu tuzlanma çocuğun her tarafına göz kapakları üstüne ve kulak deliklerine kadar bir kaç milimetre kalınlığında olmak üzere serpilir, ve 8—10 saat sonra silinir.

— Contertrigolarda döğölmüş mazi ile kahve karıştırılır ve sürülür.

— Baş ağrısında başa patatis sarılır. Biber sarılır, tuz ekilir.

— Yaralanmalarda tütün konur.

— Göz hastalıklarında süt veren kadının memesinden hasta olan göze damlatılır, bal sürme gibi göze çekilir. Yumurta sarılır, İncir sütle karıştırılır, pişirildikten sonra sarılır.

— Boğaz hastalıklarında Limon ezilerek boyna sarılır. Keten tohumu bezir yağ ile karıştırılarak boyuna sarılır. Güvercin tersi de sarılır. Toprak ta ısıtılarak sarılır. Ağız ve boğazda görülen afet ve harha gibi vetirelerde kabak sapı yakılarak elde edilen kül veya kök taş (Sulfate de cuivre) sürülür.

— Kulak hastalıklarında Tavşan yağı kulak üstüne sürülür. Meme verenlerin memesi kulak deliğine sağılır.

— Karın ağrısında suya bir avuç kül atılarak suyu içirilir. Barut su ile karıştırılarak (suyu) içirilir. Nane veya keklik yağı

verilir. Adedi pek çok olan diğler tedavi şekilleri her yerde gördüğümüz ve duyduğumuz şeyler olduğu için yazmağa luzum görmedik. Halkı her sahada tenvir etmek maksadile erkeklere ve kadınlara ayrı ayrı olarak yaptığımız musahabelerde bir çok mes'elelerle beraber sağık sahasında bu diğler kaydetmediğimiz tedavi şekilleri göz önünde tenkit edilerek asri ihtimamlar ve hastalıklardan korunma usulleri hakkında lâzım gelen izahatı verdik ve bunları kendilerinin anlayacağı bir dil ile anlatmağa çalıştık.

La médecine populaire à Pireler Kondu.

== Hüsnü Aydınler

Pireler Kondu le centre d'un sous-département à 139 km. au sud de Konya, entre les districts d'Armenak, de Karaman et de Bozkır, dans la chaîne du Taurus, à une altitude de 1850 m. comprenant 950 maisons et 3500 habitants. Ceci est un lieu historique car il y existe des noms topographiques dérivant de ceux de grandes tribus turques telles que : Mongoles et Oğuzeli. Dans cette contrée presque tous les surnoms sont apparentés à d'anciennes tribus turques. A dix kilomètres au sud-est se trouve un village qui s'appelle Afchar et probablement cette dénomination est en rapport avec les tribus de ce nom qui apparaissent dans l'histoire. Les villageois emploient un turc très pur. Le folklore médical y est très riche. En voici quelques exemples :

— Les nouveaux nés mâles ne sont pas lavés durant quatre jours, les filles son lavées.

— Jusqu'à cicatrisation complète du nobril un emplâtre de poix et d'huile y est versé.

— Tous les nouveaux-nés sont «salés» dans les vingt quatre heures au plus tard.

— Les bébés sont entièrement saupoudrés de sel même sur les paupières et dans le canal auditif, la couche de sel est de quelques millimètres et on ne l'essuie que quelques huit à dix heures plus tard.

— Dans les cas d'intertrigo on applique du café en poudre mélangé à la Noix de galle.

— Contre les maux de tête on fait un pansement avec des tranches de pommes de terre ou des poivrons, on saupoudre de sel.

— Sur les plaies on met du tabac.

— Contre les maladies des yeux, on fait couler dans l'oeil malade, du lait de femme, ou on y applique du miel, des oeufs, ou des figues ayant cuit dans du lait.

— Contre les maladies de la gorge le suc de citron est employé. On panse le cou avec un mélange de graines de lin et d'huile de lin, avec de la fiente de pigeon, avec de la terre chauffée. Contre les inflammations et ulcères de la bouche et de la gorge, on enduit les plaies avec la cendre de la tige de courge ou avec du sulfate de cuivre.

— Dans les maladies des oreilles la graisse de lièvre sert d'enduit, le lait de femme est employé au même effet.

— Contre les maux de ventres on jette une poignée de cendre dans de l'eau et on le fait boire au patient à moins que la cendre soit remplacée par de la poudre à fusil. on donne de l'essence de menthe ou de l'huile de perdris. Les autres formes de la thérapeutique étant semblables à celles que nous connaissons déjà ou dont nous avons entendu parler, nous ne jugeons pas nécessaire de les énumérer.

Nous avons fait notre possible pour doter la population des données modernes sur l'hygiène ainsi que sur les précautions à prendre en lui mettant sous les yeux les résultats néfastes de ses pratiques et en critiquant les méthodes employées jusqu'à ce jour, et ceci a été dit dans un langage simple et courant afin que ces hommes et ces femmes soient à même de nous comprendre.

